

AMONA RAMONARI, UMILTASUN OSOZ ¹

Feliciano Peláez Arregi.

Ba, beste asko bezalako neguko goiz lainotsua zen. Beno, iratzargailurik gabe ohituraz klasetara joateko orduan jeiki nintzen ohetik. Gurasoak ez zeuden bere ohean, arraroa zen. Arrebari galdetu nion eta hiru hitz soil erantzun zizkidan:

—Amona hil da.

Bihotzak leporaino salto egin zidan eta taupaden mar-txa azkarrago hasi. Burua bihotzeraino makurtu zitzaidan, aurpegia tristatu, baina begietan ez zen negar malkorik ageri.

Amona gogoratu nuen. Oroitzapen gozoak etortzen zitzaiz-kidan burura.

Bere esku hezurtsua, bere azal zuri lasai fin garden heze beroa. Eta inoiz ez zaizkit bada ahaztuko kartetara ibiltzen gineneko momentu zoriontsuak, lasaigarriak.

Eta nola esaten zuen berak!; «cero a la izquierda» zela!

Orduan zenbait segundutan inorrek ez zuen ezer esaten, ez zion inorrek erantzuten hanka sartzeko beldurrez.

Mutil gazte batengaitik bizia emango zuela esaten zue-nean bezela. Bere etorkizuna hiltzea zela esaten zuenean be-zela...

1. Irunen gaztetxoan Lehiaketan Lehen saria hartu zuen 1984an.

Lehenengo: iragana, bere ile zurizko buru bigun eta gogorrea huts infinito bilakatu zen. Amonaren zerebruak «To begun again» egin behar izan zuen. Lapur zikinen batek adimena, gogorapen guztiak lapurtu zizkion. Eta gero, hara!, kitto!, bukatu da!; txoriño bat bezala gelditu zen betiko edo eta dirudienezko lotan, lotan. Patxadan goxo-goxo.

Amorru ikaragarri batek erretzen, karruskatzen dizkit erraiak, arima. Ah! Zein nerekoia nintzen. Zein berekoia zen nere arima. Amona gaixoak azkenik lortu zuen pakea eta pake espirituala. Hara, han goian salbamena zero urdinean, gauz beltza eta itxaropen argitsuz betea.

(Kendu nahi dizkiot, «salbamena», aurreko esaldian erabiltzen dudana hitzari, nahiz eta amona bizitzan pertsona nahiko erlijiosoa izan, konnotazio erlijioso kristau katoliko guztiak. -ala!). (Nere ustez denok lortzen baitugu delako salbamen hori. «*To er mundo e güeno*»).

Eta ni, zein nerekoia naizen!, neregatik izango balitz amona bizira bueltatuko nuke. Baina ni ez naiz inor. Barkapena eskatzen dut.

Baina nor izan zen salbamena ekarri zion hori?, nor leku berrira, leku hobegora bialdu zuen hori?, nor adimena kendu eta hil zuen lapur hori?

Destinoak?, gizaki bakoitzak idatzia daukan patuak? —Bai, seguraski errudunik ez bilatzea izango zen erantzun zuzena...

Baina horrek ez dit balio. Errudun bat aurkitu behar dut aiherkundea non botatzeko, norbait, zerbait madarikatzeke.

Hara gizakion sinua! Zelako txorakeria! Ez ahal gaituk inoiz gaudituko, zibilizatuko (Honako honi ez badiogu zibilizazio deitzen eta hitzaren beste esanahiean)... Baina hori orain ez zait batere komeni. Ez pentsatu eta jarrai aurrera.

Katu beltz itsusia ikusi nuen erabat pozik eta lasai niri begira. Hara, gosez edo miauka.—Zurekoi alena.—Zein ondo bizi zaren hemen patxada osoan egun guztian ezer egin gabe, janaria bilatu beharrik ez, muturrean duzu miau eginaz; hara amatxoren ume txiki maitagarria bezala, benetan bizitza erraza. Inungo arazorik gabe, zurea eta zuretzat bakarrik den lurraldean errege. Benetan abere praktikoa eta berekoia katua, hitzok dakarzkiten esanahi guztiarekin.

Abere anker lapur eta basatia katua...

Eta hain ase, hain pozik, hain lasai, hain jakintsu ikusi nuen, orduan konturatu nintzela; —Bai jauna. Hi haiz lapurra. Hi haiz hiltzailea. Hi haiz salbatzailea. Eta amona gai-xoa eta zorionsua, bai, hi haiz erruduna.

Ah! katu beltzitsusiankerlapurzurekoi basatinazkagarrimadarikatua!...

Katu beltzak, katu beltz itsusiak bere begi urdin txikiez egin zidan erakarri. Hipnosia miresgarritz. Koxkorrena zozoenaz zintzoena zen, zen.

Eta ondoren etxera ekarri nuen. Denetatik, hura hautatu nuen.

Eta abuztuan. Abuztu hasieran katu txiki zikinak...

Orduan bai egoten zen loo, loo. Aktiboki loo.

Eta ni, eta ni berriz orri tekladun zuri beltzetan murgildurik.

Eta ni, eta ni berriz orri tekladun zuri beltzetan murgildurik, m u r g i l d u r i k.

Katua abere misteriotsua; bere basoko arbaso basatien ekintzez, instintoz eramana, etxean bizia guztiz mugatua espetxe batetan bezela beldur zegoen: eta kanpoan zer aurkituko, eta itxaropen ezak eta askatasun ezak mendekua ekarri zuen, katu beltz itsusiaren mendekua;

Bere begi urdin txiki sakonak inpernuko eguzkiaren isladatzaile bihurtu ziren, margoa zen sakona, ispiluaren margoaren sakontasuna, gezurretazko hirugarren edo laugarren dimentsioan edo egitazko... baina bai sinistaezinezkoa (Hitzak dakarren esanahi motzenarekin). Orduan irten zen amonarengan argi izpia bat, margo bat bezala:

Margo dirdiratsua baina ezkutua, urrezko eguzkiaren olio izurtzearen izkutaleku beltz, marroi sarkorretik, eraztun jangarri edo erakargarriz.

Inguratutako tximista zuzen dardarakor biraka eta apetitoso luze-luze paralelo batek mozten du, banatzen du denbora kontaezina; baina ez dario lur isurkitik ke lasairik... (Unetxoa). ...Baizik eta plastiko txundigarri errearen deskonposatu teatralaren lamina txiki beltzok urrezko argi izpi ingrabitorio eta mikroskopikoekin milaka bikote dirudienez perfektoetan bilduta denboratik at dagoen dantza ixil mugikor jira-biran asti guztiei iseka eginaz astiro-astiro goruntz-goruntz haizearen aldaketa leunengan gidatuak izaten utziaz, zoriontsu zindoazten.

Eta amona, han, nahiko pasiboki, amonatxo umil doi geniotsu hari, hark egin zion erregali, opari eman zizkion bere biziko bereizitasun jakin jakintasan, ontasun etorkor elbarritz, hura izan zen bere, bere sari.

Eta amona, han, bakarrik, laugarren adinean. Bururik gabeko mamu txuri, eme ezezagun bilakatu zen. Sufrimendu eta beirazko kaiola zuri hotz-bero, hotz konpartituan.

Eta katua, hemen, lotan, aktiboki lotan, besaulkian anai-arrebaren magalean. Askatasun ezak, itxaropen ezak, gogaitasunak, beldurrak, espetxean zegoela kontzientziak egiten zion tristatu eta batera gaiztatu, amonaren ontasun haundiagoa lapurtu. Eta bere begiak, bere begiak gauez izugarriak eta maitagarriak, baina lasaigarri, liluragarri, jakingarri eta deskribaezinak.

Hasieran begi urdinezko zen katu txiki zikina bitartean egin zen haundituu haundituu. Begi izugarrizko monstreu

beltz itsusi beldurgarri baina babeskabeko bihurtu zen. Lehengo katu bizia, ezinegonaz betetako katu unduria kristoren pantera beltz hundia, lasaia, beti lotan dagoen arra bilakatu zen oraindik ere anai-arreben eskuetan, besoetan, magalean lotan.

Animalia, guztiz sobatua, egun guztia inungo irtenbiderik gabe egundaino eta betirako... Amonaren arimaz egin zen hornitu. Amonaren adimenaz, bere gogoez egin zen jakintsu; egin zitzaion burua haunditu eta belarriak eta begiak. Baina ez zitzaion bada jakintasun hori ezertako balio, ezin bait zuen zabaldu, bera ere ezin zen aprobeitza; bere garaun haundituen leku ezkutuenan, iraganezinezkoenean, katu berak esna ezin zezakeen garaunen txokoan zegoen gordeta. Katuak beste zerebro miragarritsu baten menpean egin zuen lan guztia gogorik gabeko beste esklabu automata, robota bezala. Hura zen bada bere funtzioa, bere egin-beharra bete zuen manakorki. Behar bada amona Ramonak bazekien. Behar bada bere garaunen txoko ezkutuenan amonak unibertsoaren sekretu komunikazina, zabal-ezina zeukan. Edo eta nik uste denok daukagula sekretu hori gure garaunen txokotxo iraganezinezkoenean beste zenbait ahalmen bereziki batera leku iragangarriagoetan; baina ez dakizkigu nola erabili, nola kanporatu gure jakituria guztia. Amonak beharbada jakituria hori kanporatu eta zabaltzeko metodoa aurkitu zuen bere bitzako egun eta urteen esperientziaren bitartez.

Egunero-egunero zerbait gehiago ikasten. Egunero-egunero jakintsuago izaten azkenik amona Ramona heldu zen gailur infinitora. Eta orduan katuak bere lan bikaina egin zuen inungo frogarik utzi gabe.

Beharbada. Bai jauna, beharbada. Ez daukat inungo frogarik katuak halako gauza egin zezakeenik. Baina ezin dezaket egin ez zuenik ere esan.

Agian, ez da batere logikoa amona eta katuaren arteko istorio hau. Baina logika bada, berez ez da existitzen. Irudimenaren fruitu bakarrik da ipui delako hau. Eta hortarako balio izan du ipui delako honek; nere irudimena askatzeko eta kezka, gorroto, uste, pentsakizun, askatu behar-beharrezko nituen gauza guztiak askatzeko aurrean kontraesanean zizukeen inor gabe. Erabat asaskatzen zara orriaren gainean, hizketan bat batean ez zaizula hain polit ateratzen. Nik ez bait dut, oraindik behintzat (Iluso — dio ondokoak), zuentzat, irakurleentzat idazten, neretzat baizik. Neretzat idazten dut bada, baina horrek ez du esan nahi idazlanak neretzat bakarrik gordeko ditudanik. Atsegin zait eta agian beharrezkoa dut jende gehiagok irakur dezatela ni aurrean ez nagoenean eta gero bere eritzia eman nazatela.

Eman ta zabal zazu. (Eta ondokoak berriz ere: —ilusoo). Nahiz eta nik pentsatu eta den-denak dira nere pentsakizun..., dena hasieratik prestatua zegoela. Hura zen bere funtzioa; nik halako ipui delakoa idatz nazan.

Eta azkenik amona hil zen. Guztiz bilutsik, han, kaiola zuri hotzean bukatu zuen bere bizia. Txoriño bat bezala gelditu zen; abia zu zen betiko pakera. Txoriño bat bezala, katu beltz itsusiaren lehen eta azken biktima. Txori txiki-txikia ixil-ixilik umiltasunaren sinbolo bezala; bere arima ikusezina errugabea alhadura eta kontzientziarik gabeko berez ona dena egan goruntz-goruntz doa zuritasun garbi garbi garbi batek inguratzen duela (Orain bada, neretzat, ikusezin den guztia txuria da), eta bere gorphila basakeriaren ontasunaren kurdeltasunaren eta pena ematen digun aztarna hilgaitz bezala agertzen da halako lurralde ematez sorgor eta zentzuzkoan.

Katuek egan ez dakitelako jelsiaz barrendik erreta txori txiki errugabeak hiltzen dituzte. Eta katu beltz itsusiak ere amona hil zuen jelsiaz beteta amona beretzat nahi bait zuen,

urrutitik erabat maite zuen, bere andregai zen eta bere jakituria ere irrikitzen zuen, bekaizten zuen oso. Eta zelako komeria! ezin ziren juntatu, eziren bada ezagutu. Orduan katu gaiztoak urrezko arrautzeen oiloa hil zuen, unibertsoaren gaiztakeria guztia bihotzean kolpatu zitzaiola amona espiritualki erabat biluztu eta agonia luzea ondoren hil zuen.

Noski, bera ez zen konturatzen baina azpilikan deaburen batek kontrolatzen zuen. Baina horregatik ez zaio errurik kendu behar. Lapur anker gaizto orri! ... baina utz iezaiozue bizia, katu maite begi hori beltzari, utz iezaiozue bizi. Azpian oso ona zara, ezta hala? (Ondoan daukat, hemen azpian eta bere begi haundiekin munduko inozentzia guztiaz gora begiratzen dit).

Eta hiletetan; Doinu miresgarri bat irtetzen zen amonaren zerraldotik eta abots sendo baju boteretsu batek zenbait hitz askatzen zituen aidera, nik gutxienez aditzen nituen, ez dakit inor gehiagok adituko ote zituenik, ezta batere axola ere...;

Amona Ramonak, amona Ramonak
min du, min du. Ez zuen katua ezagutu.
Katua ezagutu izan balu,
egingo zuen bizian zerbait kontatu,
egingo zen bizian poeta bilakatu.

Amona Ramonak, amona Romonak
min du, min du. Ez zuen katua ezagutu.
O katu zozo oilo zaluo tokolo-go.
A amona zuri, hau da zure zaindari.
Har ezazu da munduaren opari. Zuri, amonatxo zuri,
zuri.

Baina orain horrek ez du batere ajola, amona zoriontsu da leku berrian. Eta berriz hastera doa roilo berria iragana ahaztuta.

Eta hiletetan; etxeko erregeak, ezer ez dago gaizki egi-
nik etxeko bijilante ernearentzat, ez zion kokarik egingo.
Ez zuen bere azal lasai fin zuri heze beroa urratuko. Ez
bait da urra ezinezko. Bait da urra ezinezko majestate erru-
gabearen azal gozo beltz lehor beroa. Bero-beroa.

Deskribapen mingots ezia, deskribapen ezti mingotsa.

Izugarria, nazkagarria — «*Kumple i te bas.*» — dio.

Nazkagarria, izugarria — «*Si te bas kumple.*» — ihar-
detsi.

Eta han, dirudieneko, protagonista parrez lehertzen, pa-
rrez lehertzen, farrez lehertzen.

AMAIERA

Amonak sarritan kontatzen zizkigun halako esaerak eta
orain amak sarriagotan:

—Bi ahizpa ziren, eta batak besteari:

—Zer zare pentsatzen ta pentsatzen?

—Ba... Ni hiltzen naizenean, Don Pedro abadea jungo
dala nere aurretikan kantata ta mandata. Eta ni nola pa-
rrari eutsiko diodan nago pentsatzen ta pentsatzen.